

ANALÝZA MEDIÁLNÍ REPREZENTACE TÉMATU VOLBY DO POSLANECKÉ SNĚMOVNY

Kvalitativní analýza

PhDr. Tomáš Trampota, PhD., New York University in Prague

PhDr. Tereza Klabíková Rábová, PhD., Univerzita Karlova v Praze

Leden 2018

Obsah:

1. Hlavní závěry
2. Metodika analýzy
3. Lingvistická analýza
4. Analýza tematického rámcování
5. Vizuální reprezentace tématu

1. Shrnutí hlavních závěrů

- Referování o volbách do Poslanecké sněmovny bylo do 20. 10. 2017 (první den voleb) z hlediska užitých jazykových výrazů a strategií **zcela neutrální a věcné**, přinášelo zejména informace **technického rázu** (místa voleb, doba, volební průkazy, technické zajištění voleb atp.).
- Česká televize vysílala v předvolebním období **organizační informace k volbám** (kdy volit, jak volit atd.) nejvíce ze všech televizních stanic. Naplňuje tak důležitou informační funkci média veřejné služby.
- Počínaje 20. říjnem se částečně **mění struktura** některých dílů pořadu i některé **užité jazykové prostředky**.
- Při informování o volebních výsledcích se častěji objevuje **jazykové zvýznamňování** a také hodnotící označování *vítěz, vítězové, poražený* a podobně. Obecně lze v rámci celkového objemu analyzovaných příspěvků konstatovat **velmi nízkou míru subjektivity**.
- **Vizualizace** předvolebního období je **velmi předvídatelná a rutinní**; záběry volebních úřadů, volebních místností, poslanecké sněmovny, politiků před řečnickým pultem, na tiskové konferenci atd.
- Při informování o výsledcích voleb přinesla Česká televize **nejrozsáhlejší a tematicky nejpestřejší pokrytí tématu** ze všech televizních stanic (zejména ve dnech 20.-23. 10).
- V období bezprostředně po volbách nabízí ČT pohledy všech politických stran, které získaly více než 5 % voličů způsobem adekvátním jejich volebnímu zisku.
- Vizualizace povolebního období je standardní a typická pro toto téma; představitelé politických stran ve svých volebních štábech, předsedové stran (či jiní zástupci) za mikrofony při tiskové konferenci, představitelé stran zpovídání novináři na ulici či v hloučku.
- ČT intenzivně užívá *infografiku* a techniku *split screen*. Infografika je přehledná, jasná, umožňuje snadnou a rychlou orientaci.
- Jen v ojedinělých případech se vyskytly chyby technického nebo faktického rázu (např. technická chyba spojení mezi redakcí a předsedou KDU - ČSL Bělobrádkem, drobná faktická chyba moderátorky Písařovicové).

2. Metodika analýzy

Předložená analýza se na základě zadání České televize soustředila na mediální reprezentaci tématu volby do poslanecké sněmovny v období červenec až listopad 2017.

Analýza využila kombinaci těchto kvalitativních metod výzkumu mediálních obsahů: a) **analýzu rámcování** (*framing analyses*) sledující, jak byly události tematizovány a které informace byly zdůrazněny jako klíčové, b) **analýzu vizuální reprezentace** aktérů tématu a tématu jako celku zaměřenou na otázku, jaké vizuální znaky byly použity s důrazem na hodnotovou valenci vizuálních denotátů a c) **lingvistickou analýzu** jazykové prezentace tématu, jazykovou objektivitu - subjektivitu. Napříč body b) a c) bylo analyzováno, zda nedocházelo ke straníci mediální reprezentaci vůči některému z politických subjektů, jeho zvýhodňování či znevýhodňování.

V rámci analýzy bylo zkoumáno celkem 58 zpravodajských příspěvků odvysílaných ve zpravodajské relaci Události podle rozpisu dodaného Českou televizí. Zkoumaný vzorek byl na základě zadání Českou televizí vymezen pořadem, časovým obdobím a tematicky:

- Pořad: Hlavní zpravodajská relace ***Události***
- Období: 1. července 2017 až 30. listopadu 2017
- Tematické ohraničení: Volby do poslanecké sněmovny

3. Lingvistická analýza

Referování o volbách do Poslanecké sněmovny v pořadu ČT Události je do 20. 10. 2017 (první den voleb) z hlediska užitých jazykových výrazů a strategií zcela neutrální, věcné, uvedené informace uvádějí většinou údaje technického rázu týkající se nastávajících voleb (místa, období, volební průkazy, technické zajištění voleb atp.), v rámci nichž není prostor na jakékoliv vychýlení od neutrální slovní zásoby, použití citově zabarvených či expresivních výrazů atd. Z hlediska struktury zpráv se ve značné míře jedná o provazování a uvádění přímých řečí dalších mluvčích, o variování tématu z různých úhlů pohledu.

Počínaje 20. 10. se částečně mění struktura některých dílů pořadu i některé užitě jazykové prostředky, ovšem jen minimálně. Tak jako u předchozího tématu se objevuje motiv boje (*největší boj se odehraje v Praze*). Označení kandidujících politických subjektů je zcela neutrální (např. *o hlas voličů se uchází přes dvě desítky uskupení; lídři, hnutí*)

Užití číslovek a číselných výrazů: charakteristické je opět vyjádření přibližnosti (typické pro styl zpravodajství, nijak se neodchyluje od normálu): *víc než 8 milionu občanů, přibližně každý pátý občan, zhruba 12 % voličů, kolem 160 lidí, ...se zastavila na téměř jednašedesáti procentech, víc než půldruhého milionu lidí hodilo do urny...*

O zvýznamňování lze hovořit jen v několika případech: *uspěly (sic) ale pouze 4 uskupení; teprve na šestém místě sociální demokracie; pouze 15 poslanců; sejdou se už zítra; jim zbylo jenom pouhopouhých 15 (mandátů) – zde dokonce kombinace dvou výrazů značících omezené množství; v těchto několika málo případech lze hovořit o subjektivnějším stanovisku, o zvýrazňování určitého hlediska či o tzv. preferovaném čtení.*

Vlastní shrnování/pohled/hledisko: *první dny budou pro kandidáty velmi důležité; to bude to důležité, co se teď bude odehrávat; jako jedno velké zklamání, tak by se dala popsat atmosféra...; vítězové slaví, poražení přemýšlejí, proč nepřesvědčili voliče; pochmurná nálada vládla...; rozhodně měla velká očekávání a nenaplnila je, napětí tam bylo víc než patrné; si největší drama dnes zažívali..., dramatickou situaci si zažili sociální demokraté i v roce 2012*

Jako jazykově zajímavější či osobnější výpovědi různých typů lze hodnotit následující: *ony známé volební průkazy; hnutí ANO sedí s lidovci s SPD (uvolněnější projev); tím pádem je i nasměrována budoucnost naší země (slavnostnější); ...voliči vystavili vysvědčení s velkým ne, bylo jasné, že oranžové barvy bude ve sněmovně nečekaně málo (metafora, obrazné vyjádření); sociální demokraté dostali políček (což je ovšem citace L. Zaorálka); sledovali sčítání hlasů s úsměvem, protože... (pravděpodobně obrazné vyjádření)*

Jako okrajovou informaci hodnotíme výpověď: *přesto nechyběly ve štábu jako obvykle sladkosti, tentokrát dorty s podobiznami...*

V rámci celkového objemu analyzovaných příspěvků konstatujeme velmi nízkou míru subjektivity (i takové, která je v jazyce přítomna do jisté míry nezbytně) či téměř nulovou přítomnost expresivních pojmenování a substandardních řečových strategií. Příspěvky jsou z jazykového hlediska striktně neutrální a nijak se neodchylují od neutrální zpravodajské komunikace.

Jen v ojedinělých případech přináší živý přenos faktické chyby (např. moderátorka Písařovicová při popisu dortu KSČM chybně uvádí, že je s podobiznami „členů vedení vlády“ - jde o členy vedení strany).

4. Tematické rámcování

Tematizace mediální reprezentace voleb se výrazně proměňuje v době před volbami a po volbách. Naprostá většina zpravodajských příspěvků z období před prvním dnem voleb 20. října 2017 se soustředí na praktické informace o tom, kdy budou volby probíhat a zpočátku také na možné bezpečnostní problémy (14. 7.). Informační zpráva o volbách se nejdříve opakuje po měsíci (14. 7. a 15. 8.), poté se od srpna frekvence zpráv zintenzivňuje. Jedním z tematických rámců se vedle praktických informací stává **tisk volebních lístků**. Toto téma jde až do detailů na úrovni zajímavostí (informace, že „jmény kandidátů tu potisknou 600 tun novinového papíru, vznikne 11 milionů hlasovacích sad“ se postupně opakuje třikrát). K průběhu voleb promlouvají jako informační zdroje výhradně představitelé úřadů (mluvčí Ministerstva vnitra a další).

Tematickou proměnu přináší počátek září, kdy jsou zveřejněna vylosovaná čísla kandidujících politických stran. Dalším tematickým rámcem se v září stává **vysílání předvolebních debat České televize**. Pozitivní je, že zpráva vysvětluje i klíč výběru do volebních debat a takzvaný volební potenciál – legitimizuje jej.

Tematicky výrazně odlišnou a nevšední zprávou je zpráva 3. října *Biskupové nabádají k volbám*, která je vybočením z dosavadní a předvídatelné volební tematiky a je obsahově i vizuálně nevšední, působí spíše jako kuriozita, ačkoliv má faktický základ.

V bezprostředně předvolebním období se tematizace zpráv vrací k zaběhlému tématu **tisku volebních lístků** a zveřejnění volebního modelu společnosti Median. Tyto zprávy využívají zaběhlého narativního postupu dramaturgizujícího situaci očekáváním něčeho zásadního. Intenzita mediálního pokrytí vzrůstá několik dnů před volbami (16. 10.), kdy se téma také dostává na prominentnější pozice a v předvečer voleb, 19. 10. je přirozeně hlavní zprávou (vyplňuje prvních 10 minut relace). Zpráva přináší konkrétní detaily o podmínkách fungování volebních komisí včetně výše finančních odměn jejich členů a problému nezájmu o tuto činnost v některých oblastech. Tematickým ozvláštňením a narušením předvolební rutiny je zpráva z 20.10. o volbách v obci Vrbětice na Zlínsku, která zažila výbuchy a obsahuje výpověď majitele dotčených pozemků: „člověk trošičku ztratil iluze o politické reprezentaci“ a reportáž o lidech, kteří z nějakých důvodů nevolí. Tyto zprávy jsou tematickým zpestřením zpráv o očekávání voleb.

Ve dnech 21. - 22. října vyplňují volby naprostou většinu zpravodajského pořadu Události. Česká televize tak přináší nejintenzivnější pokrytí voleb ze všech televizních stanic, dává prostor ke komentování voleb všem politickým stranám, které překročily 5 %. Postupuje přitom logikou od silnějších stran ke slabším. Výjimkou je vyjádření hnutí ANO, jehož předseda – jak vyznívá z vyjádření moderátora J. Železného – si „udělá čas“ na vyjádření až později, jeho vyjádření je proto zařazeno až po představitelích ostatních stran. Hlavními tematickými rámci jsou **vítězové** (ANO, ODS, Piráti) **versus poražení** (TOP 09, KSČM) a **možná vládní koalice**. Právě hypotézy o možných koalicích se objevují velmi brzy a jsou opakující se otázkou redaktorů vůči stranám s koaličním potenciálem. Je to téma očekávané a ve vztahu k výsledkům voleb typické. Narace a tematické rámcování voleb je rutinní a předvídatelné. Nijak nevybočuje z běžného informování o volbách. Zároveň nedochází k nerovnému přístupu moderátorů či redaktorů k některé z nově zvolených parlamentních stran.

Negativně vyznívá rámec informování u ČSSD, KSČM a TOP 09 a vyplývá z jejich (i přiznaného) volebního neúspěchu. Nejpatrněji pak u ČSSD jako hlavní vládní strany („dostali od voličů políček“, zdůraznění dlouhého jednání gremia strany, dotazy na osobní odpovědnost).

V následujících dnech je hlavním tematickým rámcem **sestavování koalice**. ČT dbá na to, aby se k výrokům o jiných stranách měly tyto strany možnost vyjádřit (např. Babiš vytýkáající Pirátům, že nereagovali na sms). Jedním z negativních rámců vůči vítězné ANO je zařazení reportáže o kauze Čapí hnízdo jako překážce voleb. Nicméně reportáž sama je fakticky orientovaná a tato kauza je zvýznamňována i samotnými představiteli politických stran staré koalice (ČSSD, KDU- ČSL) i potenciálních nových koaličních partnerů (Piráti).

21. a 22. října je zpravodajství k volbám tematicky nejpestřejší a vyplňuje převážnou část relací. Vedle rutinních a „povinných“ témat volební agendy, jako je Účast ve volbách, výsledky a reakce jednotlivých stran, se objevuje i téma finančního zisku stran a také kuriozní zpráva o 100% účasti ve více s 15 voliči. Poněkud redundantně působí reportáž zařazená do 29. minuty pořadu o volební porážce ČSSD na Karvinsku – výrazný propad od minulých voleb. Na druhou stranu je konkretizací širšího tematického rámce **překvapivý neúspěch ČSSD**.

23. října se Události věnují více vyjednávání po volbách. Při výstavbě relace redakce lpí na postupu od neúspěšnějších stran po ty méně úspěšné. Oslovuje opět rovnocenně všechny strany, které se dostaly do parlamentu.

Česká televize nabídla tematicky nejbohatší reflexi voleb ze všech českých televizních stanic. Věnovala volbám nejvíce prostoru a nabídla také nejvíce perspektiv pohledu. Při komentování výsledků byly jednotlivé politické strany rozděleny na vítěze a poražené, což ovlivňovalo valenci tematických rámců jednotlivých stran. Z hlediska přístupu do zpravodajské relace ČT držela vyvážený postoj reflektující výsledky voleb.

5. Vizualizace tématu

Vizualizace tématu voleb používá zaběhlých rutinních postupů. V době před volbami využívá řady symbolických znaků – obrázky volebních urn, pohledy do volebních místností, pohledy do sálu poslanecké sněmovny a podobně. Opakujícím se vyobrazením je také tisk volebních lístků.

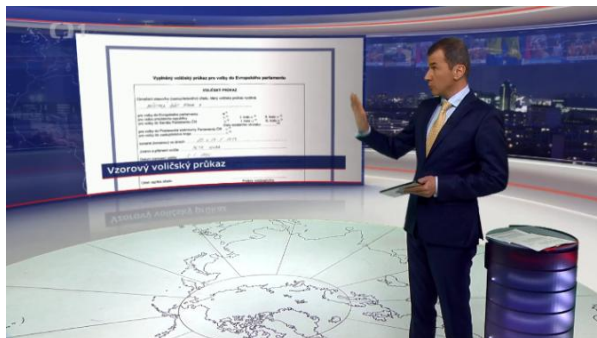
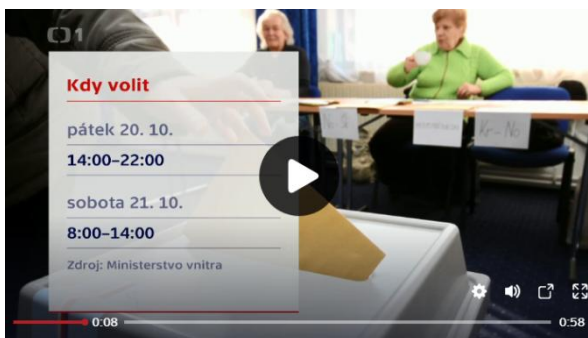

Jen ojediněle se v předvolebním období objevuje neobvyklá vizualizace – například u reportáže *Jak volí nevidomí*, ve které redaktor doprovází nevidomou po ulici. Tato vizuální ozvláštnění činí zprávy o volbách zajímavější a konkrétnější prostřednictvím personalizace příběhu.

ČT využívá velmi často infografiku. Ve většině případů je její využití funkční a naplňuje svůj účel. Volební tematika je spojena s prezentací řady faktických dat a kvantitativních údajů, při jejichž uvádění je duplikace informací v auditivním i vizuálním kódu přínosná. Grafika působí během celého analyzovaného vzorku konzistentně.

Opakujícím se motivem infografiky jsou i praktické informace o konání voleb (kdy volit, případně jak vypadá volební lístek atd.)

Typickými neutrálními záběry předvolebního vysílání jsou pohledy do volebních místností, chystání stolů, chystání materiálů volebních komisí, jejich distribuce a podobně. Tyto záběry slouží zároveň jako symboly očekávání něčeho důležitého, jsou typickým dramatizačním postupem vytváření napětí příběhu voleb.

ČT opakovaně zobrazuje studio volební debaty v rámci informování o jejím konání. Redundantně působí skutečnost, že se tak děje „živě“, ačkoliv se v té době ve studiu nic zásadního neděje. Skutečnost, že jde o záběry propagující jiný pořad je ospravedlnitelná, neboť jde o pořad, jehož funkcí je poučenější volba voličů, a tedy zprostředkovaně poučenější občanství.

Grafická prezentace výsledků voleb je přehledná a srozumitelná, využívá tradiční vizualizaci s moderátorkou „stojící v obraze“.

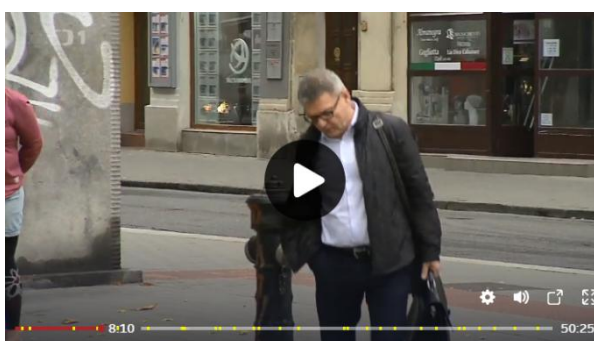

Použitá infografika je zpravidla funkční a namístě. Nadbytečně může působit jen infografika ke schůzkám Andreje Babiše s představiteli politických stran - „pohled do diáře Andreje Babiše“.

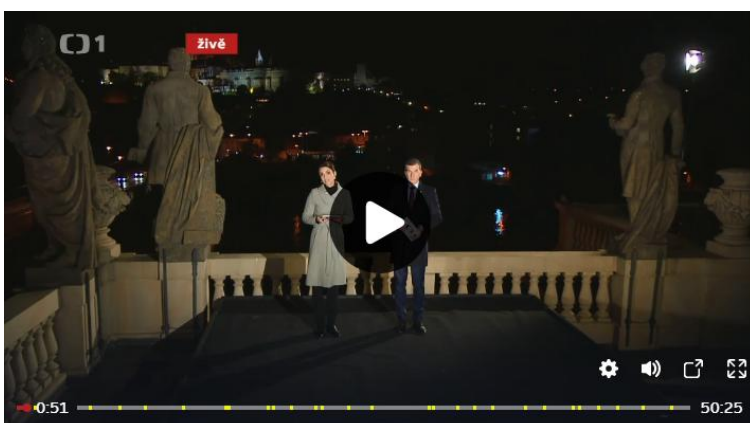
Opakující se topikou informování o volbách jsou politici komentující výsledky voleb. Využívána jsou nejčastěji dvě vyobrazení; politici v tiskovém centru za mikrofony nebo politici v hloučku novinářů na ulici či v interiéru. Opět jde o zcela typické zobrazování v tematickém poli „politika“.

Nezvyklé vizualizace se objevovaly v tematice voleb jen mimořádně. Například u zprávy o biskupech podporujících volby. Jiné nezvyklé zobrazení po oznámení výsledků voleb má silnou hodnotovou valenci – Zaorálek jdoucí zamyšleně po ulici. Zobrazení skloněné hlavy konotuje starosti. Takováto významově silná zobrazení se objevovala ve zkoumaném vzorku jen zcela výjimečně a ČT se držela významově neutrálnějších zobrazení.

Dramaturgie pořadu využila pro informování o výsledcích voleb nevšední aranžmá střechy Rudolfiny se sochami konotujícími historii a kontinuitu a pohledem na Pražský hrad jako symbol politické moci a státnosti. Toto ozvláštnění podtrhuje výjimečnost vysílání. Konotace Pražského hradu jako symbolu státnosti mohou být ale i zavádějící (nešlo o volbu prezidenta).

Autoři analýzy

PhDr. Tomáš Trampota, PhD.

Autor přednáší *Media and Cultural Analyses* na New York University in Prague. Byl ředitelem Institutu komunikačních studií a žurnalistiky Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy a proděkanem tamtéž. Byl spoluzakladatelem a předsedou Central and Eastern European Network v rámci European Communication Research and Education Association. Je autorem knih *Zpravodajství* a *Metody výzkumu médií*.

PhDr. Tereza Klabíková Rábová, PhD.

Absolvovala obor mediální studia na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze. Vědecky se zabývá lingvistikou a jazykovou kulturou. Mimo jiné přednáší *Kulturu mluveného projevu* a *Komunikaci s médii* na Institutu komunikačních studií a žurnalistiky Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy. Je autorkou řady odborných statí a analýz.